

РОЗДІЛ 2

БІОЛОГІЯ ТА ЕКОЛОГІЯ ТВАРИН

УДК: 595.425

**ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЇ ТЕТРАНИХОВИХ
КЛІЩІВ (ACARI, TETRANYCHOIDEA)**

Воробок І. М.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», біологічний
факультет

E-mail: iryana.vorobok@uzhnu.edu.ua

Тетраніхові кліщі – важлива група рослиноїдних артропод, які зустрічаються в усіх ландшафтних зонах, де є можливість існування квіткових рослин. За останніми даними (Migeon, Dorkeld, 2006 – 2015) у світовій фауні виявлено 1275 видів цих фітофагів на 3607 видах і сортах рослин [3]. З території Закарпаття відомо 28 видів тетраніхових кліщів з 10 родів, що становить близько 40% від видового різноманіття тетраніхид України [5]. Ці мікроартроподи впливають на стан зелених насаджень, живлячись на хлорофіловмісних органах рослин, кліщі здатні завдавати їм значної шкоди, призводячи до хлорозу, побуріння чи скарифікації листків рослин із наступним їх опаданням [7].

Останнім часом глобальні зміни клімату помітно впливають на перебіг біоценотичних процесів в цілому, що породжує проблему видів-інтродуцентів (Kolodochka & Omeri, 2010), що посилює результати впливу антропогенних факторів на екосистеми. Особливо явно ці процеси проявляються в урбанізованих, штучно створених, ценозах. Це спонукало вивченню характеристик та закономірностей функціонування основних груп кліщів в міських умовах. [1]

Залежно від умов зростання, фізіологічного стану рослин і використання акарицидів павутинні кліщі можуть завдати рослинам значної шкоди. Негативний вплив шкідників на рослини є не причиною, а наслідком несприятливих умов для їх розвитку. За характером живлення рослиноїдні плодові кліщі є одними із основних сисних фітофагів, що пошкоджують

зерняткові культури. Їх личинки та імаго живуть переважно на молодих листках плодкових дерев, де є достатня кількість вологи та поживних речовин. У пошкоджених листках різко зростає транспірація, порушується водний баланс, знижується вміст хлорофілу, призупиняється процес фотосинтезу. Листки формуються дрібні, неправильної форми з жовтими плямами, в результаті цього рослина пригнічується, плоди дрібнішають. Це зменшує врожайність, порушується процес утворення плодкових бруньок, а тому не закладається врожай на наступний рік. Найнебезпечніші кліщі навесні, в період активного росту листків та формування плодкових бруньок [6].

Акарофауна урбоценозів має ряд суттєвих ознак, що відрізняє їх від природних біотопів. В першу чергу це обумовлено особливостями мікроклімату міста, зокрема світлового і теплового режимів, вологістю, дією антропогенних факторів, забрудненням довкілля викидами автомобільного транспорту тощо. Завдяки величезному біотичному потенціалу, який визначається значною плідністю, деякі види шкочочинних рослиноїдних кліщів з родини Tetranychidae (Trombidiformes), відносно легко адаптуються до умов життя в урбанізованому середовищі і за сприятливих умов можуть швидко нарощувати чисельність своєї популяції, завдаючи істотної шкоди міським зеленим насадженням. Окрім негативних для фітофагів різких коливань перелічених факторів процес вибухового зростання чисельності ефективно контролюється суттєвим біотичним фактором – наявністю в урбоценозах природних ворогів фітофагів — хижих кліщів родини Phytoseiidae (Parasitiformes) [4].

За даними О. В. Жовнерчук, забруднення вуличних зелених насаджень викидами автомобільного транспорту суттєво відображається на життєдіяльності рослин, зокрема на їхній стійкості до пошкоджень тетраніховими кліщами. Актуальність проведення подальших досліджень в цьому напрямку не викликає сумніву, беручи до уваги все зростаюче (особливо у великих містах) техногенне навантаження [2].

Отже, тетраніхові кліщі є особливою групою кліщів, яка завдає значної шкоди зеленим насадженням. Вивчення цієї проблеми є, безсумнівно, актуальним на сьогодні, оскільки

відомості про видовий склад та еколого-біологічні особливості тетрахідів дають змогу прогнозувати спалахи шкодочинності, а також розробки стратегій контролю та захисту від шкідливого впливу павутинних кліщів на сільськогосподарські культури .

Список літератури

1. Акімов І. А., Колодочка Л. О., Небогаткін І. В. Вивчення кліщів в Україні (історико-бібліографічний екскурс) [Електронний ресурс] [Ukrainian entomological journal](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uej_2019_2_9). 2019. № 2. С. 57–67. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uej_2019_2_9
2. Жовнерчук О. В. Дослідження тетрахідових кліщів (Trombidiformes, Tetranychidae) вуличних зелених насаджень м. Києва. Вестн. зоології. 2006. Т. 40, № 4. С. 375-378.
3. Жовнерчук О. В. Історія досліджень рослиноїдних Тетрахідових кліщів (Acari: Tetranychidae) в Україні / Матеріали міжнародної наукової конференції «Внесок натуралістів-аматорів у вивчення біологічного різноманіття», присвяченої 200- річчю від дня народження Людвіга Вагнера (14-16 травня 2015 року, Берегово, Україна). Ужгород, 2015.
4. Жовнерчук О. В., Романко В.О., Дудинська А.Т., Колодочка Л. О. До вивчення видового складу кліщів — мешканців рослин (Acari: Tetranychidae, Phytoseiidae) біотопів м. Ужгород. Матеріали міжнародної наукової конференції «Ужгородські ентомологічні читання» (м.Ужгород, 24-26 травня 2021 р.)
5. Zhovnerchuk, O., Dudynska, A. An annotated checklist of Tetranychidae (Acari: Trombidiformes) of the Transcarpathian region (Ukraine). GEO&BIO, 2022, Vol. 23: pp. 95–106. <https://doi.org/10.15407/gb2309>
6. Крикунов І. В., Кравець І.С. Рослиноїдні кліщі в промислових насадженнях яблуні в Південному Лісостепу України [Електронний ресурс] // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. 2016. Вип. 88(1). С. 224-231. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/zhpumus_2016_88\(1\)_30](http://nbuv.gov.ua/UJRN/zhpumus_2016_88(1)_30)
7. Чибір О. І. Тетрахідові кліщі зелених насаджень

Старосамбірського району Львівської області. Матеріали 73 підсумкової конференції професорсько-викладацького складу ДВНЗ «УжНУ». Серія «Біологія». Том I (23 травня 2019 р.) та Матеріали III міжнародної конференції молодих учених та студентів «Актуальні проблеми біологічних та агроекологічних досліджень у Карпатському регіоні». Том II (23 травня 2019 р.) Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2019. С. 92–93.

УДК 597.556.333.1

**ПРОЯВ ВНУТРІШНЬОВИДОВОЇ АГРЕСІЇ БИЧКА
РУДОГО *PONTICOLA EURYCEPHALUS* (KESSLER, 1874) В
ЛАБОРАТОРНИХ УМОВАХ**

Караванський Ю. В., Заморов В. В.

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
E-mail: u.v.karavanskiy@onu.edu.ua
v.zamorov@onu.edu.ua

Основою для розуміння закономірностей і особливостей поведінки риб можна вважати з'ясування їх адаптивного значення в поєднанні з встановленням їх основних принципів і механізмів, іншими словами – поєднання екологічних і фізіологічних досліджень.

При вивченні поведінки риб зазвичай виходять з того, що в пристосувальні особливості кожного виду на різних стадіях онтогенезу входить специфіка устрою і функцій органів чуття, а також нервової системи, що впливає на способи і механізми їх орієнтації та комунікаційних можливостей.

Всі ці адаптивні особливості дозволяють популяції існувати в певних умовах середовища при певних рівнях чисельності [4]. Особливу роль у комунікаційній адаптації займає агресивність. За визначенням Р. Хайнда [2], агресія – адресована іншій особині поведінка, що може призвести до нанесення ушкоджень, і часто пов'язана з встановленням переваги, отриманням доступу до певних об'єктів або права на якусь територію.

Поняття «внутрішньовидова агресія» об'єднує статеvu, материнську, а також ієрархічну агресію, тобто проявляється в контексті соціо-статевої поведінки. Об'єктами даної агресії є інші